

УДК 069:376-057.874-056.262](477.54-25)
DOI 10.32999/ksu2413-1865/2019-86-33

ІЗ ДОСВІДУ РОБОТИ МУЗЕЮ ПРИ СПЕЦІАЛІЗОВАНОМУ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ЗАКЛАДІ ДЛЯ ШКОЛЯРІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

Петрикіна А.С., аспірант відділу освіти дітей із порушеннями зору
*Інститут спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка*
Національна академія педагогічних наук України,
керівник музею історії школи

*Комунальний заклад «Харківський спеціальний навчально-виховний комплекс
імені Володимира Короленка» Харківської обласної ради*

Матеріали представлено з досвіду роботи музею історії Комунального закладу «Харківський спеціальний навчально-виховний комплекс імені В.Г. Короленка» Харківської обласної ради за останні п'ять років. Стаття знайомить з актуальними можливостями шкільного музею, який нині є не лише усталеним місцем збереження та експонування культурної спадщини, але й відкритим, прогресивним, динамічним освітнім простором.

В експозиції зазначеного музею є стотридцятирічна історія й основні віхи розвитку та функціонування закладу, передові напрацювання тифлопедагогів-практиків, здобутки випускників та учнів. За тридцять років існування він став важливим складником корекційно-виховної та культурно-освітньої роботи навчально-виховного комплексу. Серед пріоритетних напрямів діяльності є систематизація, узагальнення й поширення тифлопедагогічного досвіду колективу та успішного досвіду самореалізації випускників. Основні завдання полягають у пропагуванні таких цінностей, як висока культура, обізнаність, творча активність, допитливість, самостійність; у формуванні сприйняття музею як доступної території розвитку, пізнання, діалогу; місця, де історія оживає.

У статті аналізується досвід культурно-просвітницької діяльності шкільного музею зі школярами, які мають порушення зору, з урахуванням специфіки роботи. Висвітлено актуальні напрями та форми роботи у сфері проектної та пошуково-дослідницької діяльності, переосмислення змісту співпраці з просвітницькими організаціями на різних рівнях.

Ключові слова: музей, шкільний музей, музейна педагогіка, учні з порушеннями зору, спеціальний навчально-виховний заклад.

Материалы представлено из опыта работы музея истории Коммунального учреждения «Харьковский специальный учебно-воспитательный комплекс имени В.Г. Короленко» Харьковского областного совета за последние пять лет. Статья знакомит с актуальными возможностями школьного музея, который теперь не только устоявшееся место сохранения и экспонирования культурного наследия, но и открытое, прогрессивное, динамичное образовательное пространство.

В экспозиции указанного музея есть стотридцатилетняя история и основные вехи развития учреждения, передовые наработки тифлопедагогов-практиков, достижения выпускников и учащихся. За тридцать лет своего существования он стал важной составляющей коррекционно-воспитательной и культурно-просветительской работы учебно-воспитательного комплекса. Среди приоритетных направлений деятельности есть систематизация, обобщение и распространение тифлопедагогического опыта коллектива и успешного опыта самореализации выпускников. Основные задачи: в популяризации таких ценностей, как высокая культура, эрудиция, творческая активность, любознательность, самостоятельность; в формировании восприятия музея, как доступной территории развития, познания, диалога; места, где оживает история.

В статье анализируется опыт культурно-просветительской деятельности школьного музея со школьниками, которые имеют нарушения зрения, с учетом специфики работы. Освещены актуальные направления и формы работы в сфере проектной и поисково-исследовательской деятельности, переосмысленные содержания сотрудничества с просветительскими организациями на разных уровнях.

Ключевые слова: музей, школьный музей, музейная педагогика, школьники с нарушениями зрения, специальное учебно-воспитательное учреждение.

Petrykina A.S. FROM THE EXPERIENCE OF THE MUSEUM OF SPECIAL EDUCATIVE INSTITUTION FOR VISUALLY IMPAIRED PUPILS

Materials are represented from the experience of the museum of history of Communal Institution «Kharkiv Special Educative Complex named after V.H.Korolenko» of Kharkiv Regional Council for the last five years. The article provides information about current opportunities of the school museum, which is not only a static place for conservation and exhibition of cultural heritage but also it is welcoming, progressive, dynamic educational space.

The exposition of the mentioned above museum contains one hundred and thirty years old history and the key milestones of development of the institution, the best practices of the visual impairment practitioners, achievements of the school leavers and present-day students. Over the thirty years it becomes an important part of the educational remedial work and educational cultural one in the educative complex. Among the priority activities: systematization, synthesis and dissemination of the typhlo-pedagogical pooled experiences and successful self-actualization experience of the school leavers. The primary goals are in the promotion of such values as high culture, erudition, creative activity, intellectual inquisitiveness, self-consistency; in the formation of the perceptual organization of museum as an available territory of the development, cognition, dialogue; the place where history resuscitates.

The experience of the school museum's cultural-educational activity with the visually impaired pupils is analyzed in the article by taking into account specific character of the work. Focal areas and way of working in the sphere of projects, in the investigative and research activity, reconsideration of the content of the cooperation with educational organizations at different levels.

Key words: *museum, school museum, museum pedagogy, visually impaired pupils, special educative institution.*

Постановка проблеми. Ураховуючи вимоги часу до нового покоління нашої країни, зміну власних потреб і запитів, цілком логічним є реформування освітньої системи, яке нині динамічно впроваджується на всіх її рівнях. Актуальним стає перегляд дійсних та пошук нових підходів до організації й змісту, зокрема виховної діяльності.

Популярності набуває один із перспективних напрямів, зокрема музейна педагогіка, яка відіграє важливу роль у процесі формування особистості школярів. Результати новітніх досліджень свідчать про те, що її засоби сприяють залученню дітей та шкільної молоді до пошуково-дослідницької діяльності, виробленню здатності до самостійних суджень і оцінок, розвивають дослідницькі вміння й творчі здібності, навички критичного мислення, мотивують до використання сучасних інформаційних технологій.

Беручи до уваги низку наукових праць, у яких досліджено значення музейної педагогіки в освітньо-виховному процесі, вплив засобів музейної педагогіки на особистість школяра з порушенням зором лишається практично не висвітленим.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасні соціокультурні процеси в Україні сприяють поглибленню взаємозв'язку між різними сферами життєдіяльності суспільства. Для освіти це відкриває нові способи реалізації педагогічного процесу. Результати досліджень низки вчених (Т. Белофастової, Є. Ванслової, Л. Гайди, Т. Елькіної, В. Камінської, О. Караманова, Ю. Ключко, І. Коссової, Ф. Левітаса, С. Мелик-Набурова, Н. Отрох, Б. Столярова, М. Юхневича та ін.) підтверджують дієвий вплив музейної педагогіки на процес виховання особистості, розвитку мислення, формування стійкої системи цінностей, підвищення активності та мотивації до творчості.

Музей є тим освітнім простором, який формує загальнолюдські та національні

культурні орієнтири, сприяє відходу від авторитарних моделей і принципів виховання. Як зазначає Н. Макарова-Таман [4], з чим ми погоджуємося, в сучасному музеї школярі стають дослідниками фактів та подій, яким присвячено експозицію. Це значно активізує процеси розвитку особистості, мотивує до самоосвіти й самовдосконалення, пошуку нестандартних шляхів вирішення поставлених завдань. До того ж саме музейна педагогіка є одним із продуктивних засобів залучення учнів до надбань національної та світової культурної спадщини.

В Україні діє розгалужена система музеїв при навчальних закладах. Лише в Харкові та області їх 342. Зважаючи на Концепцію реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року [5], саме музеї при закладах освіти першочергово можуть стати осередками втілення інклюзивності освітнього процесу, простором для дієвого залучення та включення до активної творчої діяльності всіх його учасників.

Постановка мети. Мета статті – ознайомлення з досвідом використання сучасних засобів музейної педагогіки в практиці спеціального навчально-виховного закладу для дітей, які мають порушення зору.

Вклад основного матеріалу дослідження. У Харківському спеціальному навчально-виховному комплексі імені Володимира Короленка понад тридцять років діє музей історії закладу. Із 2005 року він носить почесне звання «Зразковий музей Міністерства освіти і науки України». На його базі систематично проводиться пошуково-дослідницька, соціально-просвітницька, корекційно-розвивальна робота; вивчається, розширюється та аналізується матеріал тифлопедагогічних напрацювань педагогів-практиків закладу, а також історії перемог, здобутків і досягнень вихованців та випускників.

Багато в чому цей шкільний музей відрізняється від інших шкільних музеїв. Навчання школярів із порушеннями зору є специфічним процесом. Під час ознайомлення з предметами та явищами ці учні мають не лише оволодіти сумою знань, а опанувати способи і прийоми чуттєвого та логічного пізнання світу, отримати комунікативний досвід. Різноманітність свідомої пізнавальної діяльності сприяє засвоєнню методів та прийомів використання збережених аналізаторів, що відкриває перед зазначеною категорією учнів нові способи пізнавальної діяльності, мотивує до активності.

Доволі специфічні особливості спілкування, обмеженість активного наслідування поведінки дорослих та можливостей пізнавальної діяльності ставлять дитину з порушеннями зору в ускладнену позицію в соціумі. Ці чинники негативно впливають на формування її адекватної самооцінки, спричиняють труднощі під час установалення соціальних взаємин, викликають зниження активності, що позначається на розвитку усіх видів діяльності. У підлітковому віці, коли усвідомлення власного дефекту стає глибшим, часто проявляється замкнутість, відсутність допитливості, байдужість, накопичується негативний емоційний досвід (Г. Григорьев, В. Журов, Л. Єгоров, В. Єрмаков, П. Залюбовський, В. Кобильченко, Є. Клопота, Л. Плакіна, Є. Синьова, Л. Солнцева, О. Тельна, С. Федоренко та ін.).

Відомим серед тифлопедагогів є факт, що позитивна мотивація можлива завдяки створенню спеціальних корекційно-розвиткових умов та систематичного залучення цих школярів до активної цілеспрямованої діяльності.

Це все визначає специфіку прийомів і методів роботи, музейних експонатів, особливостей проведення екскурсій та роботи вихованців-екскурсоводів.

Одним з основних напрямів дослідницької діяльності музею є зібрання, збереження, аналіз підстав та причин успіху в житті, самореалізації випускників закладу, дослідження способів подолання криз та передання цього досвіду тим, хто навчається.

Загальноприйнятим є уявлення про музейний фонд як про зібрання предметів, які можна оглянути, прочитати, інколи ознайомитися тактильно. У діяльності досліджуваного музею провідними є емоції людей, які перемагли свої хвороби та інвалідність як таку. Зібрані музеєм наративи є важливими аспектами формування особистості вихованців, а також фактичною демонстрацією можливостей людей із порушеннями зору для відвідувачів музею, гостей закладу.

Другий напрям роботи музею сконцентровано на аналізі та систематизації педагогічного досвіду тифлопедагогів-практиків закладу з метою вдосконалення та розвитку форм і методів роботи з незрячими та дітьми, зі слабким зором.

Процеси демократизації в освітній галузі сприяють варіюванню шляхів і форм співпраці шкільних музеїв із просвітницькими інституціями. Музей історії навчально-виховного комплексу ім. В.Г. Короленка, підпорядковується обласній станції туристів та співпрацює з музеями і просвітницькими організаціями міста, країни, ближнього зарубіжжя. Це забезпечує можливість ознайомлення з найновішими музейними практиками та сприяє розповсюдженню тифлопедагогічного досвіду колективу закладу, задля адаптації освітнього простору музеїв, культурно-просвітницьких установ та їхніх заходів, зважаючи на потреби людей з інвалідністю по зору.

Така ж співпраця підтримується з Чорнобильською історичною майстернею Харкова, Літературним, Художнім та Історичним музеями міста, Педагогічним музеєм України (м. Київ), Художнім музеєм м. Дніпра.

На базі досліджуваного Музею історії навчального закладу застосовуються традиційні форми роботи та інноваційні. Серед традиційних форм є підготовка екскурсив із вихованців закладу, розробка та проведення тематичних усних журналів, лекторіїв, традиційних заходів різноманітної тематики, участь у конкурсах різного рівня, пошуково-дослідницька робота за визначеними напрямками. Серед інноваційних форм є проекти (як активна форма роботи, розробка майстер-класів/в'юкшопів), розробка та вивчення дослідницьких маршрутів, застосування практик взаємодії та партиципативної культури.

Одним із перших утілень зазначених форм стала участь у міжнародному конкурсі «Чорнобиль та Східна Україна: портрети та долі 1986-2016». У рамках проекту групою вихованців було проведено низку робіт із дослідження цієї тематики та суміжних із нею. Серед них є анкетування, інтерв'ювання, художні поробки за темою, складено дослідницький маршрут «Біль іншої людини – мій біль». Вихованці дослідили зв'язок вимушеної зміни місця проживання людей із подіями в країні. Зібрані матеріали, подані на конкурс, визнано найкращими в номінації «Художність та креативність» та опубліковано в міжнародній тематичній збірці.

Після участі у заході, присвяченому вивченню традицій зимових свят рідного краю від Харківського історичного музею імені Миколи Сумцова, групою вихованців

було розроблено тематичну експозицію та підготовлено театралізовану міні-виставу «Різдво Христове». Основними експонатами стали тактильні роботи учнів. А вистава посіла друге місце в одному з обласних конкурсів та вже четвертий рік поспіль розігрується, щораз доповнюючись новими сюжетами.

Одним із напрямів роботи музею є дослідження життя та творчості людини, ім'я якої присвоєно навчальному закладу. Вихованці (з метою заглиблення в атмосферу, в якій проживала родина Володимира Короленка) щорічно відвідують Літературно-меморіальний музей в м. Полтава. У межах спільних заходів проводяться літературні чаювання, музичні вітальні, театралізовані екскурсії за творами письменника.

Особливим відкриттям для вихованців став проект «Третій Харків», участь у якому відкрила можливість організувати в музеї творчі зустрічі з низкою відомих в Україні та за її межами таких постатей, як Сергій Жадан, Андрій Курков, Олександр Положинський. Зі своїми кумирами учні не лише спілкувалися, а ще вони читали вірші, склали оповіді та казки, співали під самотійно підготовлений акомпанемент.

Наприкінці кожного заходу організованого в музеї проводиться його обговорення, аналіз, рефлексія. Учасники висловлюють власні думки та діляться враженнями, записують їх. Така форма роботи розвиває мислення та культуру мовлення, формує активну громадську позицію вихованців, сприяє їхній соціалізації та успішній інтеграції в соціум.

Висновки з проведеного дослідження. Ураховуючи питання основної мети сучасної системи освіти в цілому й ключових завдань спеціальної школи зокрема, ми підтримуємо думку про те, що корекційно-виховний процес має продовжуватися поза створеними умовами спеціальної школи або інклюзивного класу. Музей – неповторний освітній простір, своєрідна матеріалізована історія, яка має бути доступною для кожного.

Уважаємо гідним дослідження впливу засобів музейної педагогіки на формування та розвиток особистісних якостей учнів із порушеннями зору на шляху підвищення рівня творчої активності, розвитку комунікативних навичок, ефективної соціалізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Караманов О.В. Сучасні тенденції розвитку музейної педагогіки в Україні. Матеріали науково-практичної конференції «Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи» (Київ, 24–25 вересня 2013 р.) / Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. Київ : НКПІКЗ, 2013. С. 35–37.
2. Кобильченко В.В. Соціально-психологічні основи розвитку та корекції особистості підлітка в нормі і при патології зору Київ : Освіта України, 2010. 550 с.
3. Фьоль П.С., Гегенфуртнер М., Вольфрам Г. Дорожня карта для культурного розвитку України. Київ : Goethe-Institut в Україні, 2015. 149 с.
4. Макарова-Таман Н.Г., Медведева Е.Б., Юхневич М.Ю. Детские музеи в России и за рубежом. Москва : 2001. 128 с.
5. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016. № 988-р. *Офіційний вісник України від 03.01.2017*. 2017. № 1 С. 84 Ст. 22 код акту 84345/2016.